

היבטים משפטיים בעבודת ליווי הורים

מפגש עם "ציפור הנפש"
20 ביוני, 2023

עו"ד רוני רוטלר והסטודנטיות אילור קלה ואלמוג שחר

הקליניקה
לזכויות אנשים
עם מוגבלויות

 מערך
הקליניקות
הפקולטה למשפטים
אוניברסיטת בר-אילן

המפגש היום

בקצרה: על הזכות להורות

הממשק של ציפור הנפש עם מערכת הרווחה והמשפט

חובות דיווח וגילוי מידע

הבעת עמדה בעל פה או בכתב מול גורמים רשמיים

הזכות להורות

- הזכות להיות הורה ולהקים משפחה מהווה אחד מהיסודות של הקיום האנושי
- מדובר גם בזכות לגדל ילדים וגם בזכות להביא ילדים לעולם, בין השאר באמצעות טכנולוגיות שונות כמו הפריה, פונדקאות וטכניקות הולדה מלאכותיות נוספות
- במיוחד בישראל, קיים עידוד של ילודה על ידי המדינה
- בתי המשפט מכירים בזכותם של אנשים להביא ילדים לעולם ובזכותם של ההורים לגדל את ילדיהם מכוח חקיקה ספציפית (כגון חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב – 1962) ועקרונות כלליים, למשל במסגרת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו

הורות של אנשים עם מוגבלות

- כאשר דנים בזכות להורות של אנשים עם מוגבלויות מתגלות תפיסות חשדניות ושליליות של החברה ובתי המשפט
- פעמים רבות הורים עם מוגבלות סובלים מסטיגמות וסטראוטיפים של חוסר כשירות וסתירה בין הורותם לבין טובת הילד
- בהתאם לעקרונות שוויון זכויות של אנשים עם מוגבלות, מוטלת על החברה חובה ליצור התאמה – "רמפה" – ונגישות להורות, למשל באמצעות שירותי ייעוץ ותמיכה שיאפשרו להורים לגדל את ילדיהם בצורה הטובה ביותר

ציפור הנפש

- תוכנית "ציפור הנפש" היא הרמפה שניתנת לאנשים עם מוגבלות נפשית בתחום ההורות.
- השירותים ניתנים להורים עם מוגבלות נפשית במסגרת סל שיקום במטרה לשפר את כישורי ההורות והקשרים עם ילדיהם.
- השירותים כוללים שיקום וליווי ממוקד: ליווי פרטני להורים, מערכי הדרכה, תיווך בירוקרטי אל מול מוסדות חינוך, ביקורי בית, ועוד.
- כל אלו נועדו לעזור להורה למלא את תפקידיו ההוריים בצורה הטובה ביותר.

המפגש של ציפור הנפש עם מערכת הרווחה והמשפט

- החקיקה בישראל (חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, חוק הנוער (טיפול והשגחה), חוק אימוץ ילדים) מאפשרת למערכת הרווחה להתערב ביחסי הורים-ילדים כאשר קיים חשש להתעללות או הזנחה, או לפגיעה בשלומו הגופני או הנפשי של הקטין
- השלב הראשון הוא התערבות ברמת הרווחה: חקירה ואיסוף מידע, ביקורי בית, גיבוש תוכנית פעולה ועברת המלצות להורים. כמו כן ניתן לקבוע מתן סיוע להורים לצורך גידול ילדיהם באמצעות עו"ס משפחה
- ועדות שדנות באופן הטיפול בילדים להתפתחות תקינה ומניעת מצבי סיכון ("ועדת זכאות ואפיון" "ועדת תכנון טיפול"). במסגרת זו יכולה להתקיים התערבות סמכותית "בצל החוק" וחתירה לחתימת חוזה עם ההורים

המפגש של ציפור הנפש עם מערכת הרווחה והמשפט

- **בשלב השני**, כשההתערבות לא נושאת פרי, ומערכת הרווחה סבורה כי קיים סיכון עבור הילדים, עו"ס לחוק נוער יכולה לפנות לבית משפט השלום לנוער על מנת שיכריז על הילד כ"קטין נזקק" וייתן צווים:

בנוגע לאופן הטיפול בו ("צו פיקוח והשגחה")

בנוגע להוצאתו מהבית ("צו הוצאה ממשמורת")

צווים הכופים טיפול או אשפוז פסיכיאטרי לילד.ה / לנערה.ה

- במקרים חריגים של סכנה, קיימת אפשרות של הרווחה להוציא ילדים מהבית לתקופה קצרה **בצו חריג** ("צו ביניים") ללא דיון בבית המשפט

המפגש של ציפור הנפש עם מערכת הרווחה והמשפט

- השאלה שעולה: מהו תפקיד "ציפור הנפש" בהליכים אלה?

- שני המישורים העיקריים:

1. חובות דיווח וגילוי

2. הבעת עמדת "ציפור הנפש" בנוגע להורה בפני גורמי רווחה ומשפט

חובות דיווח וגילוי

חובות דיווח וגילוי

על המלווים, כאנשי טיפול שחלקם עובדים סוציאליים חלה **חובת סודיות** בנוגע למידע שהגיע אליהם מההורים או על ההורים, והוא יחשב כ"סוד מקצועי" (סעיף 8 לחוק העובדים הסוציאליים, תשנ"ו – 1996, סעיף 9 לתקנות העובדים הסוציאליים (כללי אתיקה מקצועית) תשנ"ט – 1999, סעיף ב' לפרק 1 של כללי האתיקה של העובדים הסוציאליים).

חובת הסודיות נסוגה מפני חובות דיווח וחובות גילוי, ולכן אפשר לגלות את המידע בתנאים מסוימים:

1. **ההורה הסכים בכתב לגילוי**, אלא אם כן המלווה חושב הגילוי עלול לפגוע בו או בבן משפחתו
2. המידע נמסר למלווה לא על ידי ההורה, והוא חושב שהוא **דרוש לטיפול בהורה או בבן משפחתו**
3. המידע נמסר למלווה על ידי ההורה והוא חושב שהוא **דרוש לטיפול בילדיו הקטינים של ההורה**
4. הגילוי דרוש **למניעת פגיעה בהורה או באדם אחר**
5. קיימת **חובה או רשות חוקית** לגלות את מידע
6. הגילוי נדרש על ידי **ועדת משמעת**
7. הגילוי נדרש לצורך **פיקוח מקצועי** של המלווה או הדרכה
8. **בית משפט** התיר את גילוי המידע

על המלווה להודיע להורים על **מגבלות הסודיות הללו**, על המטרות שלשמן נדרש המידע וכיצד יעשה בו שימוש (סעיף ב' 1 לפרק 1 של כללי האתיקה של העובדים הסוציאליים)

חובות דיווח וגילוי

על המלווים, כאנשי טיפול שחלקם עובדים סוציאליים חלה **חובת סודיות** בנוגע למידע שהגיע אליהם מההורים או על ההורים, והוא יחשב כ"סוד מקצועי" (סעיף 8 לחוק העובדים הסוציאליים, תשנ"ו – 1996, סעיף 9 לתקנות העובדים הסוציאליים (כללי אתיקה מקצועית) תשנ"ט – 1999, סעיף ב' לפרק 1 של כללי האתיקה של העובדים הסוציאליים).

חובת הסודיות נסוגה מפני חובות דיווח וחובות גילוי, ולכן אפשר לגלות את המידע בתנאים מסוימים:

1. ההורה הסכים בכתב לגילוי, אלא אם כן המלווה חושב הגילוי עלול לפגוע בו או בבן משפחתו
2. המידע נמסר למלווה לא על ידי ההורה, והוא חושב שהוא דרוש לטיפול בהורה או בבן משפחתו
3. המידע נמסר למלווה על ידי ההורה והוא חושב שהוא דרוש לטיפול בילדיו הקטינים של ההורה
4. הגילוי דרוש למניעת פגיעה בהורה או באדם אחר
5. **קיימת חובה או רשות חוקית לגלות את מידע**
6. הגילוי נדרש על ידי ועדת משמעת
7. הגילוי נדרש לצורך פיקוח מקצועי של המלווה או הדרכה
8. בית משפט התיר את גילוי המידע

על המלווה להודיע להורים על **מגבלות הסודיות הללו**, על המטרות שלשמן נדרש המידע וכיצד יעשה בו שימוש (סעיף ב' 1 לפרק 1 של כללי האתיקה של העובדים הסוציאליים)

חובות דיווח וגילוי

חובת דיווח לפי חוק העונשין, תשל"ז – 1977: על עובדים סוציאליים ואנשי טיפול חלה חובת דיווח מוגברת. אם היה להם יסוד סביר לחשוב כי נעברה עבירה בקטין או בחסר ישע בידי האחראי עליו, חובה עליהם לדווח לעובד סוציאלי שמונה על פי חוק או למשטרה (סעיף 368ד(ב), (ג) [עבירות מין]).

חובת דיווח לפי חוק הנוער (טיפול והשגחה), תש"ך – 1960: עו"ס שעורך תסקיר לגבי קטין נזקק יכול לחקור כל אדם שהוא סבור שיש לו ידיעות הנוגעות לקטין, והנחקר חייב לענות תשובות כנות ומלאות (סעיף 22 לחוק הנוער).

שאלות?

הבעת עמדת "ציפור הנפש"

בנוגע להורה בפני גורמי רווחה ומשפט

הצורך כתיבת חוות דעת / הבעת עמדה

- במסגרת פעילות ציפור הנפש, נדרשות המלוות לעיתים לתת **חוות דעת לגורמי הרווחה והמשפט**, אודות ההורים המלווים בציפור הנפש או ילדיהם
- חוות הדעת יכולה להינתן **בעל פה** במסגרת ועדת תכנון טיפול או **בכתב**, לצורך הגשת תסקיר על ידי עו"ס חוק נוער לבית המשפט
- במסגרת חוות הדעת עשויים לדרוש מכן להביע דעה על **התפקוד ההורי**, **אופן ההתקדמות מאז תחילת הליווי**, מצבם הנפשי ועוד.
- להליכים במסגרתם נדרשת חוות הדעת (ועדת תכנון טיפול, דיון בבית המשפט) יש הרבה כוח והשפעה על עתיד ההורים, לעיתים הם **חורצי גורלות**.

עקרונות בכתיבת חוות דעת / הבעת עמדה

- המידע חייב להיות אמין ולא מטעה (סעיף 5 לתקנות העובדים הסוציאליים בענייני אתיקה)
- התפקיד הייחודי של "ציפור הנפש" בליווי ההורים חייב להישמר, כגורם נפרד ממערכת הרווחה
- לזכור: הדברים שיאמרו או ייכתבו יישמרו בתיק הרווחה ובתיק בית המשפט של ההורה
- עקרון הצמצום: למקד את חוות הדעת בדברים עליהן התבקשתן לענות
- עקרון הסודיות: לא להפר את חובת הסודיות בנוגע למידע על ההורה (למעט החריגים)
- ככל שאין חובה חוקית למסור מידע, צריך להחתיים את ההורה על ויתור סודיות נקודתי
- חשוב לשתף ולעדכן את ההורה בבקשה שעלתה להביע את עמדתכן, ובחוות הדעת הסופית. חשוב לחתור להסכמה של ההורה לדברים. במידת האפשר כדאי לתכנן את העמדה שתובע בעל פה, או לכתוב את חוות הדעת ביחד עם ההורה – מה חשוב לו? איך הוא רואה את הורותו?
- התנסחות ברוח שיקומית וכבוד להורה, על אף הנסיבות המורכבות
- חוות דעת על ההורה כאדם ולא על ההורות שלו
- להתייעץ בכל מקרה של התלבטות

אופן כתיבת חוות דעת / הבעת עמדה

- מטרות ודרך עבודת "ציפור הנפש" בתחום ההורי (באופן כללי)
- ציון חוזקותיו של ההורה המלווה, לרבות בתחום ההורות
- מטרות העבודה עם ההורה הספציפי וקשיים עליהם אתם מבקשים להתגבר כגון חינוך, יחסים, בריאות ובטיחות, קשרים בקהילה
- גורמי תמך ומידת הזמינות והמעורבות שלהם בחיי המשפחה, ושיתוף הפעולה שלהם עם ציפור הנפש, ככל שקיים
- פירוט על שיתוף הפעולה בתוכנית והתהליך שעבר ועובר ההורה המלווה
- במידה וקיימים קשיים בתפקוד ההורה שאתן חוששות שיפגעו בילד, ניתן להעלותם, תוך התייחסות ליכולותיו ולתפקודו של ההורה כאדם, ברוח שיקומית ומכבדת
- ככל הניתן – סיום באור חיובי ובאמונה ביכולותיו ורצונו לשפר את תפקודו ההורי
- חתימה – של המלווה ושל המנהלת האזורית

תודה רבה לכולכן על ההקשבה,
אנחנו מאחלות לכן הצלחה רבה
וזמינות לכל שאלה!

רוני, אילור ואלמוג

Thank you!